

POSTANOWIENIE

20 września 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzcyk

na posiedzeniu niejawnym 20 września 2024 r. w Warszawie
w sprawie ze skargi R. P.
o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku
Sądu Okręgowego Warszawa - Praga w Warszawie
z 29 kwietnia 2021 r., IV Ca 1223/19,
wydanego w sprawie z powództwa R. P.
przeciwko W. C.
o zapłatę,

- 1. odmawia przyjęcia skargi do rozpoznania;**
- 2. obciąża powoda kosztami postępowania wywołanego
wniesieniem skargi, pozostawiając ich wyliczenie referendarzowi
sądowemu.**

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 424⁹ k.p.c. Sąd Najwyższy odmawia przyjęcia do rozpoznania skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jeżeli jest oczywiście bezzasadna. Oczywiście bezzasadność skargi powinna być oceniana w powiązaniu z jej celem, którym jest uzyskanie odszkodowania od Skarbu Państwa z tytułu wydania niezgodnego z prawem orzeczenia sądu (art. 417 § 1 w związku z art. 417¹ § 2 k.c.). Mając na względzie, że odpowiedzialność ta wiąże się z istotą władzy sądowniczej i niezawisłości sędziowskiej, w judykaturze, przy

aprobacie Trybunału Konstytucyjnego, utrwaliło się stanowisko, że niezgodnym z prawem w rozumieniu art. 424¹ § 1 k.p.c. w związku z art. 417¹ § 2 k.c. jest tylko takie orzeczenie, którego nieprawidłowość ma charakter kwalifikowany, elementarny i oczywisty (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 września 2012 r., SK 4/11, OTK-A 2012, nr 8, poz. 97 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 17, z dnia 4 stycznia 2007 r., V CNP 132/06, OSNC 2007, nr 11, poz. 174, i z dnia 13 stycznia 2017 r., III CNP 3/16). Rozumiana w ten sposób bezprawność zaskarżonego orzeczenia musi stanowić wykładnik oceny, czy złożona skarga podlega merytorycznemu rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy.

W okolicznościach sprawy skarżący R. P. oparł skargę na naruszeniu art. 627 w związku z art. 628 § 1 k.c., art. 410 § 1 i 2 w związku z art. 405 k.c., a ponadto art. 156² w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Zdaniem skarżącego, Sąd Okręgowy powinien uprzedzić strony, że zamierza oceniać postanowienia umowne w kontekście art. 385¹ k.c., czego zaniechał. Niezależnie od tego, po wyeliminowaniu abuzywnego postanowienia umownego dotyczącego określenia wynagrodzenia wykonawcy umowa zachowywała odpłatny charakter, a w związku z tym konieczne było zastosowanie reguły interpretacyjnej określonej w art. 628 k.c. Jeżeli zaś Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że umowa jest nieważna, powinien oprzeć rozstrzygnięcie na podstawie art. 410 w związku z art. 405 k.c.

Nie negując, że art. 156² k.p.c. może mieć zastosowanie także wtedy, gdy sąd, w tym sąd drugiej instancji, rozważa możliwość oddalenia powództwa na innej podstawie prawnej niż wynikająca z zarzutów pozwanego, że skargi nie wynikało dostatecznie, na czym polegał wpływ tego uchybienia na prawidłowość zaskarżonego wyroku zważywszy, że powód nie podważał w podstawach skargi, iż zakwestionowane przez Sąd Okręgowy postanowienie umowne miało niedozwolony charakter. Nie ulega natomiast wątpliwości, że stwierdzenie nieważności umowy Sąd Okręgowy wiązał z eliminacją postanowienia, które uznał za abuzywne, i mimo wzmiankowej krytyki tego stanowiska w motywach skargi, w jej podstawach nie sformułowano zarzutu naruszenia art. 385¹ k.c. Zgodnie z art. 424¹⁰ k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę w granicach jej podstaw, co oznacza

m.in. związanie zarzutami skargi, analogicznie jak w postępowaniu kasacyjnym. Poza sporem powinno być również, że obowiązek dokonania z urzędu kontroli abuzywności postanowień umownych spoczywa także na sądzie drugiej instancji, również wtedy, gdy badania takiego nie prowadził sąd pierwszej instancji.

Sytuacja, w której postanowienie umowne określające sposób ustalenia wynagrodzenia wykonawcy musi zostać wyeliminowane z umowy z powodu abuzywności, nie jest tożsama z przypadkiem, w którym strony nie określiły w umowie wysokości wynagrodzenia ani nie wskazały podstaw do jego ustalenia (art. 628 k.c.). Problem zastosowania art. 628 k.c. w miejsce postanowienia umownego uznanego za niewiążące z uwagi na jego niedozwolony charakter wiązał się natomiast z zagadnieniem dopuszczalności substytucji (zastępowania) niedozwolonych postanowień umownych przepisami ustawy. W tym kontekście należało zauważyć, że w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i nawiązującej do niego judykatury Sądu Najwyższego zastąpienie takie wchodzi w rachubę wtedy, gdyby upadek umowy narażał konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, przy czym do oceny tej kwestii decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta; sąd nie może zarazem chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na szczególnie niekorzystne konsekwencje (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, *M.P., B.P. przeciwko „A.”*, ECLI:EU:C:2021:934, z dnia 12 stycznia 2023 r., C-395/21, *D.V. przeciwko M.A.*, ECLI:EU:C:2023:14, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, *M.B.,U.B., M.B. przeciwko X S.A.*, ECLI:EU:C:2023:216, z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, *R.A. i in. przeciwko Luminor Bank AS*, ECLI:EU:C:2023:774; w judykaturze Sądu Najwyższego uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22). Z okoliczności sprawy ani wywodów skargi nie wynikało, aby powołana przesłanka była *in casu* spełniona, toteż zaniechanie zastosowania art. 628 k.c. nie przesądzało o wadliwości zaskarżonego wyroku. W zakresie zarzutu naruszenia art. 410 w związku z art. 405 k.c. skarżący trafnie podniósł, że w judykaturze za utrwalone można uznać stanowisko, według którego, gdy umowa, na podstawie której zostały wykonane roboty budowlane, jest

nieważna, od strony korzystającej z efektów wykonanych prac sąd może zasądzić wynagrodzenie na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 368/14, OSP 2016, nr 5, poz. 45 i powołane tam dalsze orzecznictwo). Chodzi tu jednak o takie sytuacje, w których ustalenia faktyczne dokonane na bazie twierdzeń powoda pozwalają na rozstrzygnięcie o żądaniu zapłaty na alternatywnej podstawie prawnej, co dotyczy zwłaszcza istnienia i wartości wzbogacenia po stronie pozwanej.

To jednak, czy warunki te są spełnione, zależy od okoliczności konkretnej sprawy; sytuacja ta przedstawia się również odmiennie w zależności od tego, czy alternatywna kwalifikacja prawna jest rozważana na etapie postępowania przed sądem pierwszej instancji, gdy strony mają co do zasady nieskrępowaną możliwość powoływania nowych twierdzeń i dowodów, czy też w postępowaniu apelacyjnym, w którym swobodę tę limituje art. 381 k.p.c. Uwzględnienia wymaga również to, że ewentualne oddalenie powództwa z uwzględnieniem obu zbiegających się kwalifikacji prawnych z uwagi na nieważność umowy i jednocześnie niewykazanie wartości wzbogacenia z powodu niedostatku twierdzeń faktycznych lub dowodów, zamyka drogę do dochodzenia roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia w odrębnym procesie (art. 366 k.p.c.), co jest rozwiązaniem niekorzystnym dla zubożonego.

W sprawie ustalono, że dzieło zostało wykonane wadliwie, a całość posadзки nadaje się do przełożenia. Pozwany częściowo uiszczył żądane wynagrodzenie. Wartość ewentualnego wzbogacenia po stronie pozwanej nie była przedmiotem ustaleń. W tym stanie rzeczy, nie można było uznać, aby zarzucona w skardze nieprawidłowość wyroku w aspekcie art. 410 w związku z art. 405 k.c. mogła przybrać charakter kwalifikowany, elementarny i oczywisty, mogący uzasadniać dochodzenie odpowiedzialności odszkodowawczej od Skarbu Państwa (art. 417¹ § 2 k.c.).

Ubocznie należało zauważyć, że całokształt wywodów przedstawionych w skardze stanowił prawną polemikę ze stanowiskiem Sądu Okręgowego, właściwą środkiem odwoławczym rozpoznawanym w toku instancji. Formułowane w skardze zarzuty pomijały natomiast specyfikę skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, której zasadność jest warunkowana stwierdzeniem

kwalifikowanych, elementarnych błędów w ocenie stanu prawnego, których wykazanie obciąża każdorazowo stronę skarżącą (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 września 2012 r., SK 4/11, OTK-A 2012, nr 8, poz. 97 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 17, z dnia 4 stycznia 2007 r., V CNP 132/06, OSNC 2007, nr 11, poz. 174, i z dnia 13 stycznia 2017 r., III CNP 3/16).

Należało tym samym odmówić przyjęcia skargi do rozpoznania.

Z tych względów, na podstawie art. 424⁹, art. 98 § 1-1¹, art. 108 § 1, art. 391 § 1, art. 398²¹ i art. 424¹² k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[ms]